

JAN OTČENÁŠEK

ROMEO, JULIE A TMA

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

„Nespouštěj zatemnění, chci vidět oblohu. Připadám si tu v noci jako v kobce. Nenávidím tmou.“

„Já také!“

Vyhověl jí a vrátil se na pohovku, zapálil si cigaretu a rudé světélko zatékalo nad nimi jako bóje na rozhoupané hladině. Levičkou ji objal kolem ramenou, pokoušeje se odvést myšlenky k všedním věcem. Nenáviděl celou bytostí ty marné, zbytečné, skličující úvahy o smrti. Proč o tom začíná? Není dost na tom, že je jí dnes napěchováno celé město? Ale ona nic neví.

„Co budeš dělat, až bude po válce? Myslím – kromě toho, že budeš mou ženou?“

Ucítil, jak se k němu vděčně přimkla. „Tvou ženou? Pavle...“

„Nu? Co je na tom? To je samozřejmé.“

„Samozřejmě...“ opakovala si pro sebe.

„Ty nevěříš?“

„Věřím. Tobě věřím. Jinak nikomu. Já už nikoho jiného nemám, víš? Ale připadá mi to tak divně. Kdy to bude? A co by sis se mnou počal? Budeš mě mít ještě rád, až bude po všem? Možná, kdyby toho všeho nebylo, že bychom se ani nepoznali, ani se neměli tak rádi. Co myslíš? Třeba bychom se minuli jen tak na ulici, ty bys šel s jinou ženou a ani by ses neohlédl...“

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je z asi prostřední části knihy, kdy už se mají Pavel a Ester rádi a plánují společnou budoucnost.

Hlavního hrdinu Pavla čeká maturita. Jednoho dne si v parku přisedne na lavičku k dívce Ester a začne si s ní povídat. Ester měla nastoupit do transportu do Terezína, ale neudělala to. Pavla je jí líto, a tak se rozhodne, že ji ukryje v pokojíku, kam se chodí učit a kde má klid, do pokojíku vedle krejčovské dílny svého otce.

Následujícího dne byl spáchán atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha a v platnost vstupují speciální opatření, například zákaz vycházení z domova po setmění. Každý, kdo by u sebe skrýval nepřítele Třetí říše, bude popraven. Pavel si toto nebezpečí uvědomuje, ale svého činu nelituje.

Mezi Pavlem a Ester postupně vzniká láska. Plánují společnou budoucnost po skončení války. Ester si celé dny čte nebo spí, často také pláče, protože z rozhlasu ví o všem, co se kolem děje. Přemýšlí nad tím, že by měla utéct a ochránit tak Pavla.

V domě, kde se Ester skrývá, bydlí kolaborant Rejsek. Tento člověk přichází do dílny, aby si nechal ušít oblek. Jeho divné řeči všechny vyplašily a Pavlův tatínek se utvrdil ve své podezřívavosti. Krátce nato se od jednoho ze zaměstnanců dověděl, že je ve vedlejším pokoji dívka. Pavlův otec má strach, ale synovi v ničem nebrání, jen ho prosí, aby se o ničem nedověděla maminka. Pavel, i když duchem nepřítomen, zvládne maturitu.

Pavel a Ester se spolu tu noc milovali. Po návratu domů Pavel slyšel střelbu a chtěl utíkat zpátky za Ester, ale správce domu ho nepustil na ulici. Ráno přijelo před dům s krejčovskou dílnou gestapo a všichni slyšeli, co vykřikuje pan Rejsek – že je v domě Židovka. Ester stála v pokoji a nevěděla, co má dělat. Zaměstnanec dílny jí otevřel dveře a ukryl pod látkami, takže ji Rejsek v pokojíku nenašel. Zděšená Ester vyběhla z domu, uběhla jen několik kroků a byla zastřelena.

Pavlovi se zdá, že jeho život ztratil smysl. Nakonec si vzpomene na Esterina slova „Ty musíš žít!“ a rozhodne se, že půjde dál a že nespáchá sebevraždu.

- **téma a motiv**

téma: budoucnost

motivy: zatemnění, pohovka, cigareta, objetí, manželství

- **časoprostor**

prostor: Praha, Pavlův pokoj vedle krejčovské dílny jeho otce

čas: heydrichiáda, rok 1942

- **kompoziční výstavba**

Děj je vyprávěn chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, novela

- **vypravěč**

Vševědoucí vypravěč v er-formě.

- **postava**

Pavel – student, miluje Ester, je ochotný pro ni obětovat život, nerad lže rodičům, ale musí

Ester – židovská dívka, měla nastoupit do transportu, ale vzepřela se osudu; je nešťastná, jen někdy dokáže nemyslet na situaci, do které se dostala

Pavlův otec – krejčí, pracovitý, velmi ohleduplný ke své ženě, ví o Pavlově tajemství, ale neprozradí ho

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč: Ester, Pavel

vnitřní monolog: *Proč o tom začíná? Není dost na tom, že je jí dnes napěchováno celé město?*

pásmo vypravěče v er-formě

- **typy promluv**

dialog Ester a Pavla

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

věta zvolací *Já také!*

zdrobnělina *světélko*

přechodník *pokoušeje*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

přirovnání *Připadám si tu v noci jako v kobce; rudé světélko zatěkalo nad nimi jako bóje na rozhoupané hladině*

řečnická otázka *Proč o tom začíná? Není dost na tom, že je jí dnes napěchováno celé město?; Co je na tom?*

nedořečenost *Pavle...; Samozřejmě...*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

2. polovina 20. století

Jan Otčenášek (1924–1979)

- spisovatel (autor společenských realistických próz), scenárista
- narozen v Praze na Žižkově, otec truhlář
- vystudoval obchodní akademii, nedostudoval estetiku na FF UK
- totálně nasazen v továrně Avia Letňany, člen ilegální mládežnické skupiny Předvoj
- pracoval jako účetní, krátce jako redaktor Československého rozhlasu
- od roku 1960 spisovatelem z povolání, od roku 1973 dramaturgem na Barrandově
- zemřel v Praze

- realistické podrobné příběhy

- zpočátku psal době poplatné společenské prózy:

Plným krokem – budovatelský román

Občan Brych – román o únorovém převratu r. 1948, hrdina váhá, zda emigrovat

Kulhavý Orfeus – román o mládeži činné v odboji

Pokušení Katarina – nedokončený román, nejvíc autobiografických prvků

- milostné texty:

Když v ráji přišlo – román o vztahu dvou lidí, kteří se přestěhovali na Šumavu

Víkend uprostřed týdne – milostná divadelní hra

Mladík z povolání – novela formou vnitřního monologu spisovatele

- spoluautor scénářů k filmům: *Kolik slov stačí lásce*, *Smrt mouchy*, *Lásky mezi kapkami deště*

hry a seriály pro Československou televizi: *Romeo a Julie na konci listopadu*, *Byl jednou jeden dům*

- **literární / obecně kulturní kontext**

Česká próza druhé poloviny 20. století – oficiální proud (literatura s válečnou tematikou, se židovskou tematikou, autor tzv. společenských próz)

Oficiální proud české literatury po roce 1945:

Literatura s válečnou a židovskou tematikou:

Jan Drda (1915–1970)

redaktor Lidových novin, Práce, Práva lidu, předseda Svazu čsl. spisovatelů, poslanec

dílo: autor filmových scénářů

Městečko na dlani – románová prvotina, velký čtenářský ohlas, zfilmováno, o obyčejných příbramských hornících, bezprostřední vyprávění

pro děti: *České pohádky*, divadelní hry: *Hrátky s čertem*, *Dalskabáty*, *hříšná ves*

Němá barikáda – vyšla r. 1946, vyjadřuje postoj k nacistické okupaci, soubor 11 působivých povídek

Arnošt Lustig (1926–2011)

- židovský původ, vězněn v Terezíně, Osvětimi a Buchenwaldu

- po r. 1968 emigroval, stal se ineditním autorem – žil v Izraeli, poté v USA

povídky: *Noc a naděje*, *Démanty noci*, *Ulice ztracených bratří*

Dita Saxová, *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* – novely, hrdinky v psychickém vypětí

Autoři společenských próz:

Ota Pavel (1930–1973)

- vl. jménem Ota Popper, otec byl Žid, on a dva bratři byli odvedeni do koncentračního tábora

- prozaik, novinář – sportovní redaktor

- onemocněl duševní chorobou, léčil se a intenzivně psal

2 okruhy tvorby: povídky a reportáže ze sportovního prostředí *Plná bedna šampaňského, Dukla mezi mrakodrapy, Pohádka o Raškovi*

- povídky s postavou tatínka – *Smrt krásných srnců, Jak jsem pokal ryby*

Ludvík Aškenazy (1921–1986 Itálie)

spisovatel, rozhlasový reportér židovského původu, scenárista rozhlasových her

dílo: *Dětské etudy* – soubor kratičkých próz o malém chlapci, „človíčkovi“

Putování za švestkovou vůní – pohádka o skřítku Pitřískovi

Vladimír Páral (* 1932, Praha)

- autor období 60.–80. let, po roce 1989 méně výrazný

- chemický inženýr, pracovně spojen se severními Čechami (Ústí nad Labem – zdroj inspirace), v chemickém průmyslu pracoval 13 let

- žije v Praze a Mariánských Lázních

Černá pentalogie – volný cyklus 5 novel a románů ze 60. let

Veletrh splněných přání, Soukromá vichřice, Katapult, Milenci a vrazi, Profesionální žena

Bílá pentalogie – dosud napsána jen 4 díla

Mladý muž a bílá velryba, Radost až do rána, Generální zázrak, Muka obraznosti

80. léta – romány s prvky sci-fi

Pokušení A–ZZ, Romeo a Julie 2300, Válka s mnohozvířetem

90. léta – pokles kvality, otevřená sexualita (na hranici pornografie)

Dekameron 2000 aneb Láska v Praze, Playgirls, Profesionální muž

Milan Kundera (*1929)

- prozaik, básník, esejista, překladatel a dramatik, světově nejúspěšnější a nejpřekládanější autor českého původu

dílo: *Směšné lásky* – povídky o tragikomických situacích, o bezmoci vůle a rozumu

Žert – významný společenský a historizující román

Nesnesitelná lehkost bytí – intelektuální próza, kompoziční princip je ovlivněn hudbou, variace lidských osudů

Josef Škvorecký (1924–2012)

- prozaik a nakladatel

- založil s manželkou Zdenou Salivarovou nakladatelství 68 Publishers

Zbabělci – román líčí v 8 kapitolách osm květnových dnů konce 2. sv. války v Kostelci

Tankový prapor – satira, lži a přetvářky, armádní mašinérie a tupost velitelů

Hříchy pro pátera Knoxe – cyklus detektivních příběhů

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Romeo, Julie a tma – jména odkazují k nejslavnějšímu Shakespearovu dramatu, kde bylo milencům bráněno v lásce. Tma má symbolizovat něco záporného – strach, nejistotu, probíhající heydrichiádu.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Tematika heydrichiády je neaktuální. Aktuální je touha člověka někomu pomoci, zvláště máme-li ho rádi, a riskovat vlastní život.

- **pravděpodobný adresát:**

Mladý člověk, který je schopen pochopit lásku a boj za ni.

- **určení smyslu díla:**

Člověk by se neměl bát nebezpečí, pokud bojuje za lásku. Vždy je potřeba se vyrovnat s dobou, ve které žijeme, ale neznamená to, že změníme svoji osobnost.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Novela je řazena ke knihám z doby války (*Kulhavý Orfeus*). Zároveň obsahuje milostnou tematiku jako další autorovy knihy (např. *Když v ráji pršelo*). Kniha je v rámci autorova díla hodnocena jako jeden z vrcholů.

- **tematicky podobné dílo:**

William Shakespeare – *Romeo a Julie*: vztah dvou mladých lidí, kterým není umožněno spolu být

Arnošt Lustig – *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*: hlavní hrdinka je Židovka, která v závěru umírá

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Film z roku 1959 *Romeo, Julie a tma* zrežiroval Jiří Weiss. Na předloze se podílel sám autor. Film má na ČSFD hodnocení 84 %.